

احمد نخعی^۱
مالک ذوالقدر*^۲

چکیده:

منطقه‌گرایی و اتحادیه‌های اقتصادی، سیاسی و نظامی یکی از عناصر قدرت و روابط کشورهای در عصر جهانی شدن محسوب و ناتو یکی از اتحادیه‌های قدرتمند نظامی شناخته می‌شود که بر رفتار کشورهای عضو بسیار تاثیرگذار بوده است. با تهاجم روسیه به اوکراین، نقش ترکیه در ناتو بار دیگر به موضوع بحث فکری تبدیل شد و بسیاری از ناظران استدلال می‌کنند که احیای قدرت روسیه منجر به بازگشت ترکیه به ائتلاف به عنوان یک عضو خوب خواهد شد. سوال و هدف محوری پژوهش روابط ترکیه و ناتو در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳ است. با روش توصیفی-تحلیلی می‌توان گفت که ترکیه اغلب به عنوان شریک ارزشمند و فداکار ناتو توصیف می‌شود. نقش، دفاع و هویت ترکیه همواره توسط اعضای اروپایی مورد تردید بوده است اما این بحث‌ها در مورد ترکیه، توسط ایالات متحده بر اساس منافع خود هدایت و/یا سرکوب می‌شد و آمریکا حامی اصلی ترکیه در اتحاد علیه مخالفان و انتقاد اروپایی‌ها در ازای پایبندی ترکیه به سیاست‌های آمریکا به حساب می‌آید. در واقع، تفاوت بین آنها از مسائل مبتنی بر امنیت به مسائل هویتی گسترده‌تر و عمده‌تر تبدیل شد. عناصر و مولفه‌های مختلفی در روابط ترکیه و ناتو در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی تاثیرگذار بودند. چنانکه می‌توان به عناصری همچون بودجه نظامی ناتو و آمریکا، روابط نظامی ترکیه و آمریکا، پایگاه اینجریلیک در ترکیه، مهاجران و اروپا، مواد مخدر و اروپا، اسلام‌گرایی و ترکیه و اروپا، روابط روسیه با اروپا و ترکیه و... اشاره کرد.

واژگان کلیدی: امنیت، سیاست خارجی، ناتو، ترکیه، عدالت و توسعه

^۱ - کارشناس ارشد علوم سیاسی

ahmad.n@yahoo.com

^۲ - استادیار روابط بین‌الملل، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران: نویسنده مسئول

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۸

رویکرد دولت ترکیه نسبت به ناتو بخصوص درباره گسترش ناتو و تقابل روسیه با این موضوع از اهمیت خاصی برخوردار است. ترکیه از مشارکت استراتژیک بین ناتو و اتحادیه اروپا مطابق با چارچوب توافق شده بین دو سازمان استقبال می‌کند. این مشارکت باید مبتنی بر حمایت متقابل، مکمل و شفافیت باشد و به مقابله موثرتر با خطرات و تهدیدهای موجود کمک خواهد کرد. رویکرد ترکیه به همکاری ناتو و اتحادیه اروپا نتیجه طبیعی عضویت آن در ناتو و چشم انداز عضویت در اتحادیه اروپا است. ترکیه همچنین قویا از مشارکت ناتو حمایت می‌کند. ترکیه همچنین معتقد است که یک رابطه سازنده مبتنی بر درک متقابل، شفافیت و همکاری بین ناتو و روسیه برای صلح و ثبات یورو-آتلانتیک مهم است و شورای ناتو-روسیه زمینه لازم را برای چنین روابطی فراهم می‌کند. ترکیه معتقد است که ادغام همه کشورهای بالکان غربی در ساختارهای یورو آتلانتیک کلید صلح و ثبات پایدار در منطقه است. بنابراین ترکیه از عضویت کشورهای ذینفع به ویژه مقدونیه و بوسنی و هرزگوین در ناتو، تقویت غیرقابل برگشت امنیت در کوزوو و عادی سازی روابط بین صربستان و کوزوو حمایت می‌کند. از زمان عضویت ما در ناتو در سال ۱۹۵۲، ائتلاف آتلانتیک شمالی نقشی محوری در امنیت ترکیه ایفا کرده و به ادغام آن با جامعه یورو آتلانتیک کمک کرده است. ترکیه در مقابل، مسئولیت‌های خود را در دفاع از ارزش‌های مشترک اتحاد با موفقیت به عهده گرفته است. ترکیه به نقش ناتو در حفظ امنیت و ثبات در منطقه یورو آتلانتیک و ایجاد یک مجمع برای رایزنی‌های سیاسی- نظامی در مورد موضوعات مورد علاقه اعضای خود اهمیت زیادی می‌دهد. تقسیم ناپذیری امنیت اتحاد، همبستگی میان متحدان و تقسیم عادلانه ریسک و بار و همچنین قاعده اجماع، اصول راهنمای ناتو هستند و باید به همین شکل باقی بمانند. پایبندی به این اصول و همچنین توانایی ناتو برای انطباق با محیط امنیتی متغیر، ناتو را به موفق‌ترین اتحاد نظامی در تاریخ تبدیل کرده است. موفقیت ماموریت‌ها و عملیات‌های فعلی و آتی، نقش مهمی در شکل‌دهی آینده ناتو خواهد داشت. ترکیه به حمایت مناسب از این عملیات ادامه خواهد داد. ترکیه همچنین از تلاش‌های تغییر ناتو که برای موفقیت ناتو بسیار مهم است، حمایت می‌کند. بنابراین، کمک‌های قابل توجهی به نیروی واکنش ناتو می‌کند. یک فرماندهی نیرو در سطح آمادگی بالا در استانبول ایجاد شده است. در ساختار جدید فرماندهی ناتو، فرماندهی هوایی در ازمیر با یک فرماندهی زمینی جایگزین خواهد شد. "مرکز آموزش مشارکت برای صلح" در سال ۱۹۹۸ در ستاد کل ترکیه به منظور کمک به تلاش‌های آموزشی و قابلیت همکاری کشورهای شریک ناتو ایجاد شد. این مرکز آموزش‌های استراتژیک و تاکتیکی را به پرسنل

نظامی و غیرنظامی کشورهای شریک ارائه می‌دهد. ترکیه از مشارکت استراتژیک بین ناتو و اتحادیه اروپا مطابق با چارچوب توافق شده بین دو سازمان استقبال می‌کند. این مشارکت باید مبتنی بر حمایت متقابل، مکمل و شفافیت باشد و به مقابله موثرتر با خطرات و تهدیدهای موجود کمک خواهد کرد. رویکرد ترکیه به همکاری ناتو و اتحادیه اروپا نتیجه طبیعی عضویت آن در ناتو و چشم انداز عضویت در اتحادیه اروپا است. ترکیه همچنین قویا از مشارکت ناتو حمایت می‌کند. ترکیه همچنین معتقد است که یک رابطه سازنده مبتنی بر درک متقابل، شفافیت و همکاری بین ناتو و روسیه برای صلح و ثبات یورو آتلانتیک مهم است و شورای ناتو-روسیه زمینه لازم را برای چنین روابطی فراهم می‌کند. ترکیه معتقد است که ادغام همه کشورهای بالکان غربی در ساختارهای یورو آتلانتیک کلید صلح و ثبات پایدار در منطقه است. ترکیه این عقیده را دارد که گفت و گوهای مدیترانه‌ای باید در مناطقی که ناتو می‌تواند ارزش افزوده ایجاد کند، تقویت شود. سوال اصلی این پژوهش این است که راهبرد سیاست خارجی ترکیه در دوره حزب عدالت و توسعه نسبت به ناتو بخصوص در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ چگونه بوده است. در تجزیه و تحلیل این موضوع می‌توان گفت که راهبرد سیاست خارجی ترکیه در دوره حزب عدالت و توسعه نسبت به ناتو بخصوص در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۴ با خصوصیتی همچون موافقت با گسترش ناتو در صورت پیوستن ترکیه به اتحادیه اروپا، تعادل در حفظ قدرت ناتو و روسیه، حمایت اقتصادی اروپا از ترکیه و بازیگری ترکیه در تحولات منطقه ای صورت بندی شده است.

مرور ادبیات

- حسن نقدی نژاد، در کتاب روابط ایران و ترکیه، حوزه‌های همکاری و رقابت، که توسط معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی منتشر گردید. به بررسی تاثیر ملاحظات منطقه خاورمیانه بر روابط ایران و ترکیه در دوره زمانی دور تا سال ۱۳۸۷ می‌پردازد و بیشتر به بررسی مسائلی که در حوزه رقابت بین دو کشور حکم فرما می‌باشد اختصاص یافته است.

- کتاب سیاست خارجی ترکیه: روابط بین‌الملل، قانونمندی و دسترسی جهانی؛ ۲۰۱۹؛ پاینر گوزن. این مجموعه ویرایش شده، غنی از گستره فضایی خود، نمای کلی و مفصلی از سیاست خارجی معاصر ترکیه ارائه می‌دهد.

- آینده سیاست خارجی ترکیه (مطالعات BCSIA در امنیت بین‌المللی)؛ مارتین و کراتین؛ از زمان پایان جنگ سرد، ترکیه از مناطق پیرامونی برای اشغال مرکز امنیت اوراسیا حرکت کرده است. این یک شرکت کننده مهم در ناتو است و آرزوی عضویت در اتحادیه اروپا را دارد.

- سیاست خارجی ترکیه-۱۷۷۴-۲۰۰۰ تالیف ویلیام هیل و با ترجمه ناصر پورابراهیم؛ نویسندگان در این اثر تلاش کرده تا نشان دهد که قدرت متوسط همچون ترکیه چگونه قادر هست بر سیستم نظام بین‌الملل تاثیر بگذارد. کتاب وی شش دوره تاریخی را در ده بخش مورد مطالعه قرار می‌دهد.

- کتاب سیاست و حکومت در ترکیه به همت دکتر رضا دهقانی، سید اسدالله اطهری و رحمت حاجی‌مینه تألیف و منتشر شده است. این اثر مجموعه‌ای است از مقالات حوزه مطالعات ترکیه که به قلم مؤلفان این اثر و دیگر پژوهشگران عرصه ترکیه‌شناسی، به لحاظ موضوعی ذیل سه مقوله دسته‌بندی شده است: الف) مسائل نظری و ساختاری ترکیه، ب) سیاست داخلی ترکیه، ج) سیاست خارجی یا روابط خارجی ترکیه.

- سیاست خارجی ترکیه: اسلام، ملی‌گرایی و جهانی شدن اثر حسن کوزه‌بالابان؛ کتاب حاضر، درباره آشنایی با سیاست خارجی ترکیه نگاشته شده است که این مهم مستلزم مطالعه و بررسی سیاست داخلی آن و همچنین ساختار متحول بین‌المللی نیز هست.

چارچوب مفهومی

- امنیت در چشم انداز نظری

برداشت‌های اندیشمندان درحوزه امنیت تا اواخر قرن بیستم متأثر از دو طرز تفکر، یعنی واقع‌گرایی و آرمان‌گرایی بود. آرمان‌گرایان معتقد بودند که با برچیدن جنگ می‌توان به پیشرفت در دنیا رسید، درحالی‌که واقع‌گرایان بر وضعیت و حالت موجود دنیا متمرکز بودند. آرمان‌گرایان مایل بودند که امنیت را حاصل صلح بدانند، بدین معنی که صلح پایدار باعث تأمین امنیت همه خواهد شد و در دیدگاه آنان جنگ مهمترین تهدید ناشی از مسئله امنیت ملی بود، و از این رو بود که سیاست‌هایی مانند خلع سلاح، کنترل تسلیحات و همکاری‌های بین‌المللی را مطرح نمودند. (افتخاری و نصری، ۱۳۸۳: ۲۷) در مقابل واقع‌گرایانی مانند (مورگنتا) و (کار) معتقد بودند که قدرت و منافع ملی مبنای اصلی و حاکم بر روابط کشورها را تشکیل می‌دهد. همچنین شرایط بین‌المللی همراه با رقابت‌ها و نزاع‌ها نیز زمینه واقع‌گرایی را فراهم ساخت و آرمان‌گرایان را که بی‌توجه به زمان و هدف، قصد رسیدن به اهداف را داشتند مسئول به هم ریختن صلح می‌دیدند. به زعم واقع‌گرایانی مانند مورگنتا، بول و والتز دولت‌ها تنها بازیگران عرصه جهانی هستند که در پی منافع ملی می‌باشند از این رو امنیت ملی نیز در ارتباط مستقیم با قدرت این بازیگران قرار دارد. واقع‌گرایان جستجوی امنیت را در سایه کسب قدرت دانسته و در واقع معتقدند که برای دستیابی به امنیت باید قدرت را آنچنان افزود تا تهدیدات مقابل، قادر به ایجاد ناامنی نگردند. آرمان‌گرایان نیز برای جستجوی امنیت در

پناه صلح به نظریه سازه‌انگاری برای قدرتمندشدن مجامع بین‌المللی پرداخته‌اند. از نظر واقع‌گرایان قدرت امری ضروری برای تأمین منافع دولت‌ها تلقی می‌شود و به عبارتی از دیدگاه آنان امنیت به عنوان یکی از مشتقات قدرت تلقی می‌گردد. واقع‌گرایان آینده جهان را به دلیل افزایش بازیگران، پر از درگیری و کشمکش پیش بینی می‌کنند و معتقدند که هرج و مرج و بی‌ثباتی محیط بین‌المللی است. بطور کلی می‌توان گفت از نظر واقع‌گرایان سیاست بین‌المللی بر مبنای یک کشمکش بر سر قدرت استوار است و در سایه قدرت است که امنیت بوجود می‌آید و قدرت به عنوان وسیله‌ای برای تأمین و افزایش منافع دولت‌ها و حفظ برتری آنها بسیار اساسی تلقی می‌شود، و جنگ در نظریات آنان ابزاری برای حفظ موازنه قدرت محسوب می‌شود. این در حالی است که آرمان‌گرایان امنیت را حاصل صلح می‌دانند و معتقدند که در سایه صلح پایدار ما شاهد تأمین امنیت خواهیم بود.

- تغییرات مفهوم امنیت بین‌الملل بعد از واقعه ۱۱ سپتامبر

حادثه ۱۱ سپتامبر تأثیر دوگانه بر مفهوم امنیت بین‌الملل داشته است از یک سو برخی معتقدند که حادثه ۱۱ سپتامبر مردم را دوباره متوجه اهمیت دولت و قدرت سخت افزاری آن نمود. چرا که پس از ارباب مردم آمریکا توسط تروریست‌ها، این دولت آمریکا بود که به نجات آنها شتافت و با حمله به مواضع تروریست‌ها و سرکوب دولت‌های حامی آنها، آرامش لازم را به میان مردم بازگرداند. (دومینیک، ۲۰۰۳: ۱۳۸۳) اما برخی دیگر برآنند که حمله تروریست‌ها به امن‌ترین نقطه جهان و در عین حال پیروزی آنها در اعمال نقشه‌های تروریستی خود حکایت از آن دارد که مرزهای سنتی دولت رسوخ ناپذیری خود را از دست داده و حاکمیت دولت از جانب بازیگرانی دیگر به چالش کشیده شده است. آنها بر این اعتقادند که پروسه جهانی شدن عرصه تعامل جریان‌های جهانی گرا (که از نمادهای برجسته آن رستوران مک دونالد قابل ذکر است) و جریان‌های محلی گرا (که جنبش‌های بنیادگرای چالشگر مثل القاعده از نمادهای عمده آن هستند) است و اقدام تروریست‌ها در آمریکا خود بخشی از جهانی شدن می‌باشد. بنابراین جهانی شدن به معنی یکدست شدن نیست. حتی خود مک دونالد نیز در هر کشوری که شعبه می‌زند نمی‌تواند ارزش‌های حاکم بر آن کشور را نادیده بگیرد. برای مثال رستوران مک دونالد در یک کشور اسلامی ناگزیر است مقررات مربوط به ذبح اسلامی را رعایت نماید. از این روی جهانی شدن به قول "رابرتسون" میدانی است که در آن جریان‌های جهانی و محلی با هم تعامل دارند. از طرف دیگر اقدام تروریست‌ها از ظهور بازیگرانی حکایت دارد که به راحتی می‌توانند موجودیت قدرتمندترین دولت‌های جهان را در معرض تهدید قرار دهند و اصولاً قدرت بازیگران جدید نیز تا حد زیادی متأثر از جهانی شدن است، چرا که سلاح‌های

مخرب در دسترس آنها و نیز قدرت سازماندهی فراملی آنها نمی‌تواند خارج از حوزه جهانی شدن تعریف شوند.

ترکیه و ناتو؛ با تاکید بر دوره ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳

- سیاست انرژی

در حالی که روس‌ها در پی «استفاده ابزاری از وابستگی‌ها» هستند، اروپایی‌ها بر «وابستگی متقابل» تاکید می‌ورزند. در این خصوص می‌توان به مسئله انرژی و تلاش روس‌ها برای حفظ حاکمیت انحصاری خود بر اروپا اشاره نمود. استفاده ابزاری روس‌ها از انرژی باعث گردیده تا اتحادیه اروپایی روند ایجاد مسیرهای جایگزین انتقال انرژی نظیر طرح خط لوله نابوکو را سرعت بخشیده و بدون مشورت با گاز پروم، با اوکراین درباره نوسازی شبکه انتقال گاز این کشور به توافق رسیده است. روسیه در حال حاضر از برتری بی‌بدیلی در تامین انرژی اروپا برخوردار می‌باشد. روس‌ها که از این جایگاه حیاتی خویش آگاه هستند، سعی می‌کنند از ابزارها و شیوه‌های مختلفی برای حفظ انحصار خود بر بازارهای انرژی اروپا استفاده نمایند. در این راستا، «پیش گرفتن بازی روسی»، «خرید گاز کشورهای حاضر در مناطق آسیای مرکزی و قفقاز»، «کنترل مسیرهای انتقال انرژی و پیگیری ایده تشکیل اوپک گازی»، از جمله تمهیداتی محسوب می‌شوند که کرملین جهت حفظ سلطه انحصاری بر گاز اروپا به کار گرفته است. اروپایی‌ها نیز در مقابله با انحصار گرایی روس‌ها، از ابزار و اهرم‌های خاص خود بهره می‌گیرند که عبارتند از متنوع ساختن منابع و مسیرهای انتقال انرژی، نفوذ در حوزه‌های سنتی روس‌ها، از طریق گسترش ناتو به شرق و طرح سامانه دفاع موشکی ناتو در اروپا، تحت فشار قرار دادن روسیه در خصوص رعایت حقوق بشر و دموکراسی و اعمال محدودیت‌هایی در خصوص روابط اقتصادی و بازرگانی با مسکو. اگر چه در یک نمای کلی به نظر می‌رسد که روسیه و اتحادیه اروپایی، برنامه ویژه‌ای برای همکاری راهبردی ندارند اما واقعیت آن است که می‌توان از دو مفهوم «وابستگی متقابل» و «مشارکت راهبردی» برای روابط دو طرف در آینده استفاده نمود. بر این اساس، علیرغم وجود نگرش‌ها و تحلیل‌های مختلف در خصوص روابط روسیه و اتحادیه اروپایی، باید در نظر داشت که نیاز روز افزون اروپا به انرژی، آینده مناسبات روسیه و اتحادیه اروپایی را به یکدیگر پیوند زده است. در واقع خطوط انتقال انرژی روسیه به اروپا، همچون شاه‌رگ‌های حیاتی در روابط دو طرف عمل می‌کنند. زیرا از یک سو برای اقتصاد در حال رشد روسیه، دلار تزریق می‌کنند و از سوی دیگر، نیازهای اروپا در خصوص انرژی را رفع می‌نمایند. (خبرآنلاین ۱۴۰۱/۳/۲۳ و به نقل از فان فارز)

خط لوله گاز نابوکو

با توجه به وابستگی روز افزون اتحادیه اروپایی به واردات نفت و گاز از روسیه این اتحادیه در پی آن است تا با متنوع سازی منابع و در گام اول، عملیاتی کردن پروژه نابوکو، خود را از این وابستگی فلج کننده نجات دهد. اتحادیه اروپایی برای تضمین امنیت انرژی مورد نیاز خود در آینده، از روش چند جانبه گرایی، همکاری در ایجاد ساختارهای بین‌المللی، همکاری‌های دو جانبه و چند جانبه استفاده می‌کنند. تدوین «پیمان منشور انرژی» و تشویق کشورها برای پیوستن به آن و ایجاد شرکتی برای احداث خط لوله جدید جهت انتقال گاز از منطقه دریای خزر به اتحادیه اروپایی با مشارکت کشورهای مسیر پروژه نابوکو، نمونه‌هایی از اجرای این سیاست می‌باشند. (نژاد حسینیان، ۱۰/۱۰/۸۸) افزایش فزاینده نیاز اتحادیه اروپایی به انرژی و مشکلات ایجاد شده در روابط انرژی روسیه با اتحادیه اروپایی در سالهای اخیر، لزوم تنوع بخشی به منابع تامین انرژی را مورد توجه تصمیم گیران قرار داده است. در همین راستا، پروژه خط لوله گاز نابوکو با هدف افزایش امنیت و تامین منابع انرژی اتحادیه اروپایی از مسیرهای متنوع و کاهش نقش روسیه در بازارهای انرژی اروپا، از سیاست‌های مورد تاکید اتحادیه اروپایی است. این پروژه در فازهای میان مدت و دراز مدت برای کاستن از وابستگی بیشتر اتحادیه اروپایی به گاز روسیه، ذخایر گاز کشورهای حوزه دریای خزر (آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان)، عراق، مصر، را از طریق ترکیه به اروپا انتقال خواهد داد. پنج شرکتی که در سال ۲۰۰۲ مذاکرات اولیه در باره این پروژه را انجام دادند، عبارت بودند از او.ام.وی (OMV) اتریش، بوتاس (BOTAS) ترکیه، ام.اوال (MOL) مجارستان، بلغارگاز (Bulgargaz) بلغارستان، و ترنس گاز (Transgaz) رومانی. این پنج کمپانی در ژوئن ۲۰۰۲ پروتکل ساخت لوله نابوکو را امضا کردند. بعدها در فوریه ۲۰۰۸ شرکت آلمانی آر. دابلیو. ای (RWE) به عنوان ششمین سهامدار به پروژه پیوست. در ۲۶ ژوئن ۲۰۰۶ بیانیه وزارتی در مورد خط لوله نابوکو در وین امضا شد. پس از برگزاری کنفرانس سران نابوکو که از ۲۶ تا ۲۷ ژانویه ۲۰۰۹ (۷ و ۸ بهمن ۸۷) در بوداپست برگزار گردید، قرارداد خط لوله نابوکو در ۱۳ ژوئیه ۲۰۰۳ به امضای نمایندگان شرکت های مزبور رسید. (<http://www.irna.ir.1390/18/3>)

به طور مشخص اتحادیه اروپایی از اجرای پروژه نابوکو چهار هدف عمده را تعقیب می‌کند که عبارتند از:

- ۱- افزایش امنیت انرژی و تامین پایدار نیازهای انرژی اتحادیه ۲- حفظ محیط زیست ۳- کاهش نقش روسیه در تاثیر گذاری بر اتحادیه اروپایی ۴- رقابتی کردن بازار انرژی و کاهش قیمت‌های انرژی.

چالش‌ها و موانع مهمی در راستای اجرایی شدن این پروژه وجود دارد که می‌توان مهم‌ترین آنها را به ترتیب زیر مورد اشاره قرار داد:

الف) هزینه بالای اجرای طرح خط لوله با این میزان گستردگی جغرافیایی

ب) اولویت اعضای قدرتمند اتحادیه به سیاست‌های ملی خود در زمینه انرژی

پ) تلاش روسیه برای تداوم بخشیدن به سلطه گازی خود بر منطقه (سایت 2022/5/22 trt).

روسیه و ناتو

در پایان جنگ سرد، ناتو با بحران مواجه شد و منطق عمومی آن که «دفاع از غرب در برابر اتحاد جماهیر شوروی» بود، دیگر وجود نداشت اما آمریکا برای حفظ نفوذ خود در اروپا و پایین نگه‌داشتن رقابیش به این ائتلاف نظامی همچنان نیاز داشت، در حال حاضر هیچ تهدیدی بزرگتر و مفیدتر از تهدید روسیه نیست و میدان نبرد در اوکراین مرحله رقابت مستمر بر سر حوزه‌های نفوذ بین ناتو و روسیه است. مسکو حوزه نفوذ خود را مشروع می‌داند و درک این موضوع وقتی آسان می‌شود که به این فکر کنیم که ایالات متحده زمانی که اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۶۲ موشک‌هایش را در آستانه در آن قرار داد، چه واکنشی نشان داد. بحران موشکی کوبا جهان را به آستانه یک جنگ اتمی تمام عیار نزدیک کرد. به گفته ژنرال انگلیسی «هاستینگ اسمای» اولین دبیرکل ناتو، هدف این بود که «روس‌ها را بیرون، آمریکایی‌ها را داخل و آلمانی‌ها را زیر نگه دارد». «هروه جووین» از اعضای فرانسوی پارلمان اروپا ۲۷ ژوئن پیش از نشست سران ناتو در مادرید، این اتحاد نظامی را بزرگترین تهدید برای صلح جهانی خواند و در استدلال خود گفت زیرا اتحادیه اروپا را به سمت رویارویی با روسیه و چین سوق می‌دهد و به دنبال تخریب «منطقه حائل» با مجبور کردن کشورهای بی‌طرف به جهت‌گیری در این رویارویی است. به گفته «نیکولای پاتروشف» دبیر شورای امنیت ملی روسیه، آمریکا بر رویارویی با روسیه تکیه کرده و نقش ویژه‌ای را در این تقابل برای اوکراین قائل شده است. وی در این باره توضیح داد: واشنگتن تصمیم گرفت در گفت‌وگوی سازنده با مسکو در مورد ثبات استراتژیک شرکت نکند، اما بر رویارویی نظامی - سیاسی تکیه کرد و در این مورد نقش ویژه‌ای را به کیف اختصاص داد. تقابل با مسکو به انگیزه اصلی تعیین‌کننده اقدامات واشنگتن و متحدانش تبدیل شده است. ناتو اخیراً در نشست سران کشورهای عضو در مادرید یک سند جدید راهبردی را منتشر کرد و در آن برای اولین بار چین را در کنار «تهدید اصلی» از سوی روسیه، «چالش سیستمی» برای این ائتلاف خواند. اقدامی که پکن آن را گامی از سوی ناتو در مسیر اعلام «تهدید» و بازتاب رویکرد تشدیدکننده این ائتلاف در قبال مسکو در دهه گذشته خوانده است. به تحلیل وبگاه خبری «میدل ایست آی»، ناتو برخلاف همه

توصیه‌ها و وعده‌هایش، از حفظ «حائل امنیتی» بی‌طرف بین خود و روسیه خودداری کرده است. (فارس. ۱۴۰۱/۵/۶)

در سال ۱۹۹۴ هواپیماهای ناتو در عملیات در بوسنی شرکت کردند و در یکی از اولین اقدامات تهاجمی این ائتلاف نظامی، هواپیماهای صرب را سرنگون کردند. اولین مداخله بزرگ ناتو علیه صربستان در سال ۱۹۹۹ بود. این اولین «جنگ بشردوستانه» مدرن شامل بمباران ۷۸ روزه مرگبار بود. یک ماه قبل از حمله به صربستان، ناتو به سمت شرق گسترش یافت و لهستان، جمهوری چک و مجارستان را در خود جای داد و مستقیماً به سمت مرزهای روسیه رفت. علی‌رغم وعده‌هایی که غربی‌ها در سال ۱۹۹۱ به روس‌ها داده بودند گسترش ناتو به سمت شرق ادامه یافت. تا همان سال، ۱۳ کشور اروپای شرقی و بالکان به ناتو پیوسته بودند، سه کشور دیگر نامزد عضویت بودند و ۱۲ پایگاه جدید ناتو در شرق آلمان ساخته شده بود. ناتو نقش مهمی در تجاوزات دیگر به رهبری آمریکا هم داشته است. جنگ غرب در افغانستان را در تابستان ۲۰۰۳ به دست گرفت و نقش حمایتی مهمی در حمله به عراق داشت. زمانی که حمله غرب به لیبی را در سال ۲۰۱۱ رهبری کرد، در مرکز صحنه قرار گرفت و این به اصطلاح «عملیات بشردوستانه» به یک حمله هفت ماهه به این کشور تبدیل شد که منجر به تغییر رژیم و کشته شدن «معمّر قذافی» رهبر لیبی شد و در پی آن این کشور ویران و ناکارآمد باقی ماند. فشار ناتو برای ایفای نقش جهانی ادامه دارد و در آسیای مرکزی، در حال همکاری نزدیک با گرجستان و تعمیق همکاری با سایر کشورهای جنوب روسیه است. این ائتلاف غربی همچنین در «محور به شرق» که برای جلوگیری از جاه‌طلبی‌های نظامی چین طراحی شده، شرکت می‌کند. اتحاد جدیدی با ژاپن و پیمانی مشابه با استرالیا منعقد کرده است. ناتو برای اولین بار از چهار کشور از منطقه آسیا و اقیانوسیه یعنی استرالیا، ژاپن، نیوزلند و کره جنوبی برای شرکت در اجلاس این ائتلاف در مادرید دعوت کرد و به دنبال آن است که خود را به عنوان نگهبان منطقه آسیا و اقیانوسیه معرفی کند. ناتو همچنین در تلاش برای حفظ کنترل خود بر آمریکای لاتین جایی که مخالفت با نفوذ اقتصادی ایالات متحده در حال افزایش است، مشارکت دارد. همچنین با تکیه بر تجربه عملیات لیبی در سال ۲۰۱۱، برنامه‌هایی برای ناتوی عربی دنبال شده است. با این حال، به باور کارشناسان، این امر دشوار است زیرا موقعیت ایالات متحده در غرب آسیا به دلیل سلسله جنگ‌های سال ۲۰۰۳ بسیار ضعیف شده است. به تحلیل روزنامه ساوت چاینا مورنینگ پست، جنگ در اوکراین در حال حاضر همبستگی ناتو را تقویت کرده است، اما با ادامه زوال غرب، اتحاد فرا-آتلانتیک کاهش خواهد یافت. (فارس. ۱۴۰۱/۵/۶)

پوتین در ۱۷ دسامبر ۲۰۲۱ به آمریکایی‌ها و ناتو پیشنهاد یک توافق جدید را داد که آن‌ها را از شرق اروپا بیرون کند. پیشنهادی که نقشه ژئوپلیتیکی این قاره را دوباره ترسیم می‌کند و به مسکو اجازه می‌دهد تا به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم کنترل منطقه شوروی سابق را به دست گیرد. اوکراین فعلاً هدف اصلی است. برخلاف گرجستان که پس از مداخله نظامی روسیه در سال ۲۰۰۸ تضعیف شد، بلاروس، مجبور به تعظیم در برابر فشارهای سیاسی و اقتصادی کرملین شد. اوکراین، علی‌رغم الحاق کریمه در سال ۲۰۱۴ به‌طور خستگی‌ناپذیر وابستگی خود را به غرب و دموکراسی را اعلام می‌کند و به دنبال همسویی بیشتر با ناتو و اتحادیه اروپا است؛ اما برای پوتین، ورود این همسایه بزرگ به اتحاد آتلانتیک، همیشه خط قرمز بوده است.

پوتین خواستار کنار گذاشتن هرگونه گسترش بیشتر ناتو، مسدود کردن دائمی پایگاه‌های آن در قلمرو شوروی سابق و خروج تسلیحات هسته‌ای آمریکا از اروپا است. کرملین همچنین از ناتو می‌خواهد تا فعالیت‌های خود را در کشورهای اروپای شرقی و به‌ویژه در کشورهای بالتیک و در لهستان متوقف کند که به‌طور غیرمستقیم آمریکایی‌ها را به ترک اروپای شرقی سوق دهد. او بیش از ۱۰۰ هزار نیرو و تجهیزات سنگین را در مرزهای اوکراین جمع کرده و می‌تواند در عرض چند ساعت یک مداخله نظامی را آغاز کند.

پوتین از تناقض در سیاست خارجی آمریکا نیز استفاده می‌کند که از یک‌سو از وتوی ورود اوکراین به ناتو خودداری کرده و از سوی دیگر نمی‌خواهد در صورت حمله نظامی روسیه از کی‌یف دفاع کند. برخی احتمال توقف گسترش ناتو به اوکراین و گرجستان را مطرح می‌کنند. شروط روسیه برای آمریکا و ناتو، نه فقط برای اوکراین، بلکه برای نظم امنیتی فعلی اروپا چالشی بزرگ است. پوتین پایان شوروی را بزرگ‌ترین تراژدی ژئوپلیتیک قرن بیستم می‌داند. حالا پوتین می‌خواهد ناتو از تمام کشورهایی که سابقاً جزو پیمان ورشو بودند عقب‌نشینی کند و تضمین بدهند که هرگز به سمت شرق توسعه نیابند. روسیه همیشه به توسعه ناتو اعتراض کرده و خواهان یک ساختار امنیتی فرا اروپایی است که خودش هم نقش مهمی در آن داشته باشد. (خبرآنلاین ۲۳/۳/۱۴۰۱ و به نقل از فان فارز)

نقش اتحادیه اروپا در این تحولات ضعیف‌تر شده است و پوتین که اتحادیه اروپا را جدی نمی‌گیرد، رودررو با آمریکا نظرات خود را تحمیل می‌کند. روسیه می‌خواهد سرنوشت خود و تعریف مجدد معماری امنیتی این قاره را با آمریکا مطرح کند. ژوزف بورل، مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا، برای یک‌بار هم که شده، با محکومیت خواسته‌های روسیه، آن‌ها را «کاملاً غیرقابل قبول» تلقی کرده و هشدار می‌دهد: «تمامیت ارضی یک کشور و حق یک کشور

مستقل برای تصمیم‌گیری درباره همکاری خود با سایر کشورها یا اتحادها، اصول قابل مذاکره نیست. بروکسل نمی‌تواند در مذاکرات درباره ساختار امنیتی اروپا در سال‌های آتی یک تماشاگر بی‌طرف باشد.» اروپا از شیوه برگزاری مذاکرات آتی میان آمریکا، ناتو و روسیه برای «بررسی امنیت اوکراین و کل اروپا» ناراضی است. رهبران اروپایی تحریم‌ها علیه مسکو را به مدت شش ماه تمدید کردند. اتحادیه اروپا پس از رد وتوی روسیه در مورد الحاق احتمالی کی‌یف به ائتلاف، نسبت به «عواقب سنگین» در صورت مداخله نظامی در اوکراین به مسکو هشدار دادند. سران دولت‌های ۲۷ کشور اتحادیه اروپا می‌گویند: «هرگونه تجاوز بیشتر به اوکراین عواقب جدی و هزینه بالایی در پاسخ خواهد داشت.» ناتو که الحاق شبه‌جزیره کریمه اوکراین به روسیه در مارس ۲۰۱۴ را محکوم کرده، خواستار احترام به حاکمیت ارضی اوکراین است. روسیه و جبهه غربی یکدیگر را به تحریکات از طریق تقویت توان نظامی در مرزهای مشترک خود متهم می‌کنند. در اواسط دسامبر، روسیه دو معاهده، یکی برای آمریکا و دیگری برای ناتو، ارائه کرد که خلاصه‌ای از خواسته‌های خود برای کاهش تنش را در بر داشت. در متن این معاهده گسترش ناتو به‌ویژه در اوکراین را ممنوع می‌کند و همکاری نظامی غرب در شرق اروپا و شوروی سابق را بدون تحمیل اقدامات مشابه بر روسیه محدود می‌کند. (شورای راهبردی روابط خارجی، ۱۴۰۰/۵/۱۰)

ناتو، روسیه و ترکیه

درخواست پیوستن این دو کشور نتیجه مستقیم جنگ روسیه و اوکراین و احساس خطر این دو کشور از روسیه بود؛ اما فشارهای غرب به ویژه آمریکا اساس تمایل دو کشور برای ارائه این درخواست بود. دست برداشتن ترکیه از مخالفت با پیوستن فنلاند و سوئد در مقابل چشم‌پوشی این دو کشور از حمایت از حزب کارگر کردستان و نیز یگان‌های مدافع خلق در سوریه نقش تعیین‌کننده‌ای در گسترش ناتو و تنگ‌تر کردن محاصره روسیه از شمال داشت. تردیدی نیست که تصمیم ناتو موجب آزرده‌گی و خشم روسیه نسبت به ترکیه شد چرا که اگر ترکیه می‌خواست نگرانی‌های همسایه خود (روسیه) را در نظر بگیرد، می‌توانست مانور دهد و گرفتن تصمیم مناسب را چند ماه به تعویق بیندازد. بهانه ترکیه درباره این که دستاوردهایی را از سوئد و فنلاند در خصوص نبرد خود علیه حزب کارگر کسب کرده است می‌توانست قابل قبول باشد، اگر این بهای اندک به اندازه هدف بزرگی بود که ناتو با پیوستن سوئد و فنلاند محقق ساخت. اما حوادث نشان داد که علت واقعی این عقب‌نشینی ترکیه از استفاده از وتو، تهدید مستقیم بایدن علیه اردوغان پیش از توافق سه جانبه مادرید میان ترکیه، سوئد و فنلاند بوده است مبنی بر اینکه پیامدهای این حمله روسیه برای ترکیه شدیدتر خواهد بود. بنابراین ترکیه

موافقت کرد و بهای این موافقت ناچیز بود و حتی پایبندی سوئد و فنلاند به آن حتمی نیست. اگرچه هنوز خیلی زود و یا حتی بعید است که آنکارا کاملاً به آغوش غرب بازگردد و به نوک پیکان ناتو علیه روسیه تبدیل شود؛ اما رجب طیب اردوغان با نزدیک شدن به زمان انتخابات ریاست جمهوری در این کشور به حمایت غرب برای کاهش شدت بحران اقتصادی در ترکیه شدیداً نیاز دارد. به خصوص که نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد احتمالاً اردوغان جایگاه ریاست جمهوری را از دست خواهد داد. روابط روسیه و ترکیه تا حد زیادی بر اساس روابط شخصی، قرابت و اعتماد بین روسای جمهور ولادیمیر پوتین و رجب طیب اردوغان است. حمله روسیه به اوکراین این روابط شخصی را در معرض آزمایش قرار داده است. در حالی که رئیس جمهور اردوغان همچنین رابطه کاری نزدیک با ولودیمیر زلنسکی، رئیس جمهور اوکراین دارد و روابط نظامی ترکیه و اوکراین قوی است، مشخص شده است که اردوغان مایل نیست روابط با پوتین را به خاطر زلنسکی قربانی کند. علاوه بر این، تلاش‌های اردوغان برای میانجیگری بین دو رهبر یا توسط پوتین رد شده یا نادیده گرفته شده است. در حالی که جنگ روسیه در اوکراین ادامه دارد، جایی که همه چیز از اینجا پیش می‌رود چندان قطعی نیست، اما ارزش بررسی دامنه احتمالات را دارد.

بر اساس یک سناریوی، شاهد ظهور یک درگیری به اصطلاح منجمد دیگر در قلب اروپا خواهیم بود که هر یک از طرفین برای تضعیف طرف مقابل و استفاده از فرصت تقویت شده تلاش می‌کند تا زمان ببرد. ترکیه از نظر اقتصادی به خونریزی ادامه می‌دهد، دیپلماسی آن در حاشیه است و آشفتگی سیاسی داخلی را تجربه می‌کند. به عبارت دیگر، هیچ پوشش نقره‌ای برای روسیه، اوکراین و ترکیه در افق وجود ندارد. این سناریو، علیرغم معایب خاصی برای روسیه، همچنین مسیری شناخته شده برای رئیس جمهور پوتین و دولت او است. آنها چنین وضعیتی را در آبخازیا، بقایای قره باغ کوهستانی، اوستیای جنوبی و ترانس نیستریا حفظ می‌کنند و می‌دانند که چگونه بدون تسلیم شدن در برابر فشار جامعه بین‌المللی، با آن کنار بیایند. روابط روسیه و ترکیه مبتنی بر درک متقابل است که تعادل را باید به هر قیمتی حفظ کرد. سناریوی اول هویج‌هایی را نشان می‌دهد که پوتین آماده است در صورت پیروزی روسیه در جنگ علیه اوکراین به اردوغان ارائه دهد. این همچنین نشان می‌دهد که ترکیه همچنان به دور شدن از ائتلاف ادامه می‌دهد، زیرا اردوغان آماده تغییر سیاست داخلی خود نیست. سناریوی دوم دارای مزایایی برای ترکیه است، اما چنین مزایایی بر اساس انتظارات غیر واقعی در آنکارا است. سناریوی سه بر ابهامات پیش رو و ناتوانی جامعه بین‌المللی در وادار کردن روسیه به تسلیم شدن تأکید می‌کند. چنین نتیجه‌ای به ویژه اوضاع را برای ترکیه و

اوکراین بدتر می‌کند و همچنین همچنان تهدیدی برای بلغارستان و رومانی به طور کلی خواهد بود.

ترکیه، ناتو و امریکا

روابط مردم با مردم؛ مردم آمریکا و ترکیه از روابط گسترده و عمیقی برخوردارند که از طریق ده‌ها هزار تبادل علمی ایجاد شده است. همکاری تجاری، فرهنگی و علمی؛ و همکاری جامعه مدنی از طریق مبادلات مختلف دانشگاهی و حرفه‌ای دولت ایالات متحده، سالانه بیش از ۱۵۰ ترک در برنامه‌های ایالات متحده شرکت می‌کنند و حدود ۱۱۵ دانشجوی و هیئت علمی آمریکایی در برنامه‌های ترکیه شرکت می‌کنند. در حال حاضر حدود ۳۱۰۰۰ فارغ التحصیل ترکیه در برنامه‌های تبادل آموزشی و حرفه‌ای دولت ایالات متحده وجود دارد. ایالات متحده محبوب‌ترین مقصد بین‌المللی برای دانشجویان ترک است. در طول سال تحصیلی ۲۰۲۱-۲۰۲۲، تعداد دانش آموزان ترک در ایالات متحده ۴,۴ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت که بالاترین میزان افزایش در بیش از یک دهه است. از سال ۲۰۰۱، صندوق سفیران برای حفاظت از فرهنگ و کمک‌های مالی سفارت نزدیک به ۴ میلیون دلار برای پروژه‌های حفظ میراث فرهنگی منحصر به فرد و متنوع ترکیه، از جمله پروژه باستان‌شناسی گوردیون، فراهم کرده است. توافقنامه اموال فرهنگی ایالات متحده و ترکیه، که در سال ۲۰۲۱ امضا شد، به حفظ و حفاظت از میراث فرهنگی منحصر به فرد و متنوع ترکیه کمک می‌کند و نمونه‌ای از تعهد پایدار ایالات متحده برای همکاری با شرکای ترک خود است.

روابط اقتصادی دو جانبه؛ ترکیه و ایالات متحده روابط اقتصادی قوی و رو به رشدی دارند. بیش از ۱۷۰۰ شرکت آمریکایی، از جمله بسیاری از بزرگ‌ترین و شناخته‌شده‌ترین برندها، در ترکیه فعال هستند و ده‌ها سال است که فعالیت دارند. با توجه به نزدیکی به بازارهای اروپا، خاورمیانه و آسیای مرکزی، ترکیه یک مرکز منطقه‌ای سودمند است. حدود ۶۰ شرکت دارای دفتر مرکزی منطقه‌ای در ترکیه هستند و به گفته AmCham Türkiye، شرکت‌های آمریکایی بیش از ۶۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری کرده و بیش از ۱۰۰۰۰۰ شغل ایجاد کرده‌اند. در سال ۲۰۲۲، کل تجارت کالا به ۳۳,۸ میلیارد دلار رسید که تقریباً ۲۲ درصد افزایش سالانه و بالاترین رکورد تاریخ را نشان می‌دهد. این به دنبال افزایش ۳۲,۵ درصدی در سال ۲۰۲۱ است. ایالات متحده همچنان چهارمین شریک تجاری بزرگ ترکیه و دومین سرمایه‌گذار خارجی بزرگ است، موقعیتی که ایالات متحده از سال ۲۰۰۳ در اختیار داشته است. کل سهام FDI ترکیه در ایالات متحده ۱۶,۶ درصد افزایش یافته است. دوره ۲۰۱۷-۲۰۲۱ به ۲,۷ میلیارد دلار. شرکت‌های وابسته به اکثر شرکت‌های تحت مالکیت ترکیه در ایالات متحده

بیش از ۴۹۰۰ شغل را پشتیبانی کردند و به رشد صادرات ایالات متحده به میزان ۳۷ میلیون دلار در سال ۲۰۲۱ کمک کردند. (Akgun, Mensur. 2011)

اردوغان با قرار گرفتن در کنار متحدان سنتی خود می‌تواند خود را تقویت کند، برخی از ضربات ترکیه را از زوال دموکراتیک خود کم کند و ترکیه را به عنوان یک مرکز تصمیم گیرنده و قدرت منطقه‌ای تثبیت کند. اولویت‌های پوتین متفاوت است. روسیه ۳۰ سال پیش از اروپا بیرون رانده شد. پوتین می‌خواهد روسیه را به عنوان قدرت مسلط در این قاره دوباره تثبیت کند. او می‌خواهد این کار را با تقابل با ایالات متحده انجام دهد، شبکه اتحادهایش را نابود کند و آمریکا را برای همیشه از اروپا بیرون کند. این یکی از جنبه‌های روابط ترکیه و روسیه است. روسیه که در ۲۰۰ سال گذشته درگیر ترکیه بوده است، تفاوت‌های ظریف سیاست ترکیه را به خوبی می‌داند. آنها از افول نهادهای دولتی ترکیه تحت رهبری اردوغان و قدرت متمرکز او استفاده کرده‌اند. یکی از نمونه‌های آن خرید سامانه دفاع هوایی اس ۴۰۰ تریومف توسط ترکیه است. پوتین با استفاده از فرصت ایجاد شده توسط تحولات سیاسی داخلی ترکیه، اردوغان را متقاعد کرد که اس ۴۰۰ را خریداری کند. با انجام این کار، او از آمریکایی‌ها پیشی گرفت، روابط ایالات متحده و ترکیه را خراب کرد و اتحاد ناتو را تضعیف کرد، همه اینها در حالی که از استقرار F35 در جناح جنوبی روسیه جلوگیری کرد. همه می‌دانند که ترکیه در حال تغییر سمت نیست. در عمل، ترکیه یکی از مهمترین مشارکت کنندگان در ماموریت‌های ناتو از بالتیک تا مدیترانه و دریای سیاه است. با وجود ناامیدی در ایالات متحده و ترکیه، روابط ناتو کارساز است. اردوغان هفته گذشته گفت که اگر تمامیت ارضی اوکراین در معرض تهدید قرار گیرد، ترکیه در انجام تعهدات خود تردید نخواهد کرد. با این حال، فروپاشی مکانیسم‌های تصمیم‌گیری شفاف و پاسخگو در ترکیه همچنان زیربنای نرم سیاست خارجی ترکیه است. تاکنون، ایالات متحده به طور خاص با ترکیه در بحران اوکراین تعامل نکرده است. اما اگر اوضاع تشدید شود، آمریکا و ترکیه باید بر مشکل S400 خود فائق آیند. کشف گاز ترکیه در دریای سیاه ممکن است انگیزه دیگری برای ترمیم خسارت ایجاد کند، زیرا ترکیه تصمیم گرفت در ژوئن گذشته داده‌ها را با غول‌های انرژی ایالات متحده شورو و اکسون موبیل به اشتراک بگذارد. این موضوعی است که باید مورد توجه قرار گیرد، زیرا اگر گاز از نظر تجاری قابل بازیابی باشد، ممکن است تقاضای گاز اوکراین را نیز برآورده کند و روابط استراتژیک ترکیه و اوکراین را عمیق‌تر کند. از زمان آخرین اجلاس سران ناتو، سوئد و ترکیه برای رسیدگی به نگرانی‌های امنیتی مشروع ترکیه با یکدیگر همکاری نزدیک داشته‌اند. به عنوان بخشی از این روند، سوئد قانون اساسی خود را اصلاح کرده، قوانین خود را تغییر داده است، همکاری‌های ضد

تروریسم خود را به طور قابل توجهی گسترش داده و صادرات تسلیحات به ترکیه را از سر گرفته است، همه گام‌هایی که در یادداشت سه جانبه در سال ۲۰۲۲ مورد توافق قرار گرفت. سوئد و ترکیه امروز توافق کردند که به همکاری خود تحت هر دو مکانیسم مشترک دائمی سه جانبه که در اجلاس سران ناتو مادرید در سال ۲۰۲۲ ایجاد شد، و بر اساس یک پیمان امنیتی دوجانبه جدید که سالانه در سطح وزیران تشکیل خواهد شد، ادامه دهند و گروه‌های کاری را در صورت لزوم ایجاد کنند. در اولین نشست این پیمان امنیتی، سوئد نقشه راه را به عنوان مبنای مبارزه مستمر خود با تروریسم در همه اشکال و مظاهر آن در راستای اجرای کامل همه عناصر یادداشت سه جانبه از جمله ماده ۴ ارائه خواهد کرد. از YPG/PYD و سازمانی که در ترکیه FETÖ نامیده می‌شود، پشتیبانی نمی‌کند. هر دو سوئد و ترکیه توافق کردند که همکاری ضد تروریسم یک تلاش بلندمدت است که فراتر از پیوستن سوئد به ناتو ادامه خواهد داشت. استولتنبرگ دبیرکل سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) نیز بار دیگر تاکید کرد که ناتو تروریسم را در تمام اشکال و مظاهر آن به شدت محکوم می‌کند. ناتو به طور قابل توجهی کار خود را در این زمینه افزایش خواهد داد، از جمله توسط دبیرکل که برای اولین بار در ناتو پست هماهنگ کننده ویژه مبارزه با تروریسم را ایجاد می‌کند. (Muammar Faisel, 2010)

به طور طبیعی، ینس استولتنبرگ، دبیرکل ناتو، در ماه مارس قاطعانه از آنکارا دفاع کرد و اعلام کرد که "رهبری قوی ترکیه و تعهد به امنیت جمعی ناتو بسیار ارزشمند است." با این حال، این در گذشته بود. پس از کنترل اردوغان، ترکیه شروع به دور شدن از غرب کرد. در سال ۲۰۰۳، دولت جدید ترکیه به آمریکایی‌ها اجازه نداد تا در خارج از ترکیه علیه عراق عملیات کنند. در اوایل درگیری سوریه، آنکارا با دولت اسلامی کار کرد و به جنگجویانش اجازه داد تا به داخل و خارج سوریه سفر کنند. امروز ترکیه به جنگ با نیروهای تحت حمایت ایالات متحده در سوریه می‌پردازد و آنچه را که عفو بین‌الملل به عنوان «بی‌اعتنایی شرم آور به زندگی غیرنظامیان، انجام تخلفات جدی و جنایات جنگی، از جمله قتل‌های موقت و حملات غیرقانونی» توصیف می‌کند، به نمایش می‌گذارد. پس از کودتا، اردوغان افسران ناتو را پاکسازی کرد و افسرانی را که بیشتر به جهان بینی «عثمانی» تمایل داشتند، جایگزین کرد. آنها در هر درگیری با مخالفت اردوغان یا هر کسی که از او پیروی می‌کند، به عنوان ستون پنجم عمل می‌کنند و از کمک کردن یا حتی مانع تراشی در عملیات‌ها خودداری می‌کنند. مصطفی گوربوز از دانشگاه آمریکایی با کنایه گفت که برخی از تحلیلگران ممکن است آنکارا را به عنوان «اسب تروای روسیه در ناتو» ببینند نه برعکس. چشم‌انتظاری از اردوغان جوابی نیست. برخی از منتقدان امیدوارند که سلامتی او را مجبور به استعفا کند، اما تاکنون هیچ نشانه‌ای از ترک نشان نداده

است. علاوه بر این، هیچ تضمینی وجود ندارد که جانشین او از طریق دموکراتیک انتخاب شود، یا اگر چنین باشد، جانشینی که پیشرفت قابل توجهی خواهد داشت. احتمالات شامل وزیران کشور و دفاع و رئیس اطلاعات است که ممکن است حتی ملی‌گراتر و مستبدتر باشند. در واقع، حمایت مردمی کمی در کشور برای همکاری با آمریکا وجود دارد. احساسات مطلوب نسبت به ایالات متحده در سال ۲۰۱۹ تنها ۲۰ درصد بود. طی دو دهه گذشته، این تعداد به ۹ درصد کاهش یافته است. سال گذشته، شش نفر از ده ترک، ایالات متحده را به عنوان بزرگترین تهدید برای ترکیه معرفی کردند، سه برابر تعداد کسانی که به روسیه اشاره کردند. در ماه مارس، یک نظرسنجی نشان داد که تقریباً نیمی از ترک‌ها جنگ روسیه و ترکیه را آمریکا یا ناتو مقصر می‌دانند. تقریباً ۸ درصد گفتند اوکراین، و تنها یک سوم به روسیه اشاره کردند. ایالات متحده و سایر اعضای ناتو باید غذا خوردن به ترکیه را متوقف کنند. اگر اتحاد جدی است، باید بر وفاداری اعضا به سایر اعضا و تمایل آنها برای پیوستن به اقدامات جمعی علیه یک آنتاگونیست فرضی پافشاری کند. اگر رفتار یک دولت به طور قابل توجهی با اهداف ائتلاف متفاوت باشد، سایر اعضا باید به فکر برکناری آن دولت باشند- و ترتیبات مشارکتی واقع بینانه تری برای آینده ایجاد کنند. آمریکا نباید فعالانه با ترکیه دشمنی کند. و اروپا باید روابط خود را ایجاد کند، که احتمالاً با توجه به روابط اقتصادی نزدیکتر و نگرانی مداوم از هجوم پناهجویان از طریق ترکیه از خاورمیانه، پیچیده‌تر خواهد شد. جدایی همچنین ایالات متحده را از هرگونه نیاز احساس شده برای سازگاری با آنکارا به خاطر اروپا رها می‌کند. افزودن فنلاند و سوئد به ناتو کمکی به آمریکا نمی‌کند. (اطهری، تابستان، ۱۳۸۰)

مکانیسم استراتژیک ایالات متحده - ترکیه؛ در ۱۸ ژانویه ۲۰۲۳، آنتونی جی. بلینکن، وزیر امور خارجه و مولود چاووش اوغلو، وزیر امور خارجه، چهارمین نشست مکانیزم راهبردی ایالات متحده و ترکیه را برگزار کردند که گفت و گوی گسترده‌ای در زمینه طیف گسترده‌ای از زمینه‌های همکاری دوجانبه و منطقه‌ای بود که بر اهمیت همکاری ما تأکید کرد. مشارکت به عنوان متحدان ناتو وزیر بلینکن و وزیر چاووش اوغلو راه‌های تقویت هماهنگی و همبستگی ناتو در مواجهه با تهدیدات و چالش‌های کنونی را مورد بحث و بررسی قرار دادند. آنها تعهد دیرینه خود را به دفاع جمعی به عنوان متحدین و همچنین به سیاست درهای باز ناتو تأیید کردند. آنها در مورد تقویت شراکت دفاعی ایالات متحده و ترکیه از جمله نوسازی نیروی هوایی ترکیه بحث و تبادل نظر کردند، بر تعهد دیرینه خود به دفاع جمعی و سیاست درهای باز ناتو تأکید کردند و در مورد اجرای یادداشت سه جانبه امضا شده توسط فنلاند، سوئد و

ترکیه برای پیشرفت گفتگو کردند. درخواست فنلاند و سوئد برای پیوستن به اتحاد ناتو. (خبر آنلاین ۲۳/۳/۱۴۰۱ و به نقل از فان فارز)

همکاری امنیتی منطقه‌ای؛ ترکیه یک شریک امنیتی مهم ایالات متحده است و از سال ۱۹۵۲ متحد ارزشمند ناتو بوده است. ترکیه به عنوان لنگر شرقی حیاتی ناتو در تنگه‌های بسفر و داردانل، که دریای سیاه را به دریای مدیترانه متصل می‌کند، عمل می‌کند. ترکیه در کنار نیروهای آمریکایی در اروپا، آفریقا و در دریای مدیترانه به امنیت بین‌المللی کمک می‌کند. ترکیه با یونان، بلغارستان، گرجستان، ارمنستان، آذربایجان، ایران، عراق و سوریه همسایه است و یک شریک کلیدی در منطقه اطراف است. ایالات متحده و ترکیه برای کاهش تنش‌ها در شرق مدیترانه مطابق با قوانین بین‌المللی، به دنبال صلح در بالکان و قفقاز جنوبی از نزدیک همکاری می‌کنند. ایالات متحده و ترکیه در همبستگی با مردم اوکراین می‌ایستند زیرا از حاکمیت و تمامیت ارضی خود در برابر جنگ وحشیانه روسیه دفاع می‌کنند. ایالات متحده از حمایت مداوم و واضح ترکیه از اوکراین و رهبری دیپلماتیک آن در همکاری با سازمان ملل برای میانجیگری طرح غلات دریای سیاه و حمایت از امنیت غذایی جهانی استقبال می‌کند. ایالات متحده و ترکیه در تلاش برای مبارزه با تروریسم در همه اشکال و مظاهر آن، هماهنگی و همکاری نزدیک خود را حفظ می‌کنند. وزیر بلینکن حمله تروریستی ۱۳ نوامبر ۲۰۲۲ در استانبول را محکوم و تاکید کرد که ایالات متحده شانه به شانه ترکیه در مبارزه با تروریسم می‌ایستد. هر دو کشور در تلاش‌ها برای مبارزه با سازمان‌های تروریستی، به‌ویژه داعش/داعش و حزب کارگران کردستان (پکک) هماهنگی و همکاری نزدیکی دارند. (عباسی و نقدی نژاد، ۱۳۸۵: ۲۱۰)

بازگرداندن تعادل؛ اما خارهای جدی در روابط ترکیه با متحدان خاص باقی مانده است و این بیگانگی خطرات تضعیف انعطاف‌پذیری ناتو را در یک مقطع حساس دارد. برای اولین بار، ترکیه از شراکت ایالات متحده و دیگران با یگان‌های حفاظت خلق (YPG)، شاخه سوریه پ.ک.ک، در مبارزه با دولت اسلامی، عمیقاً عصبانی است. همچنین از تحمیل تحریم‌های تسلیحاتی - یا محدودیت‌های پنهانی در فروش تسلیحات - توسط متحدانش به خاطر مسائلی مانند خرید سامانه‌های دفاع هوایی اس-۴۰۰ ساخت روسیه توسط آنکارا، سیاست سوریه و حمایت از آذربایجان در سال ۲۰۲۰ ناامید است. جنگ علیه ارمنستان این اختلافات منجر به از بین رفتن اعتماد متقابل بین ترکیه و متحدانش شده است و گاهی اوقات ایجاد اجماع در مورد مسائل مهم را دشوار می‌کند. موضوع سوریه به مرور زمان به مضرترین موضوع تبدیل شده است و ترکیه را در مورد موضوعی که آن را ماهیت وجودی می‌داند، یعنی مبارزه با

تروریسم، به سمت افراط سوق داده است. اولین تجلی علنی این تشدید اختلاف قبل از نشست رهبران ناتو در لندن در سال ۲۰۱۹ رخ داد - جایی که ترکیه تا آخرین لحظه قبل از تایید هتک‌آمیز طرح‌های دفاعی لهستان و کشورهای بالتیک مقاومت کرد. آنکارا در حال واکنش به توقیفی بود که قبلاً به دستور ایالات متحده بر روی طرح‌های دفاعی خود قرار گرفته بود و ریشه در اختلاف نظر در مورد نحوه اشاره به YPG داشت. موضع ترکیه در خواسته‌هایش از فنلاند و سوئد مشابه است. از نظر آنکارا، این موضوع در مورد پاسخگو کردن دشمنان یک متحد است. محدودیت در فروش تسلیحات در درجه دوم اهمیت قرار دارد. (انصاری، ۱۳۷۳: ۱۹۷)

بحران بین ترکیه و سایر اعضای ناتو در دهه گذشته تا حدودی ناشی از عدم اجماع در داخل ناتو در مورد "تهدید مشترک" و "امنیت جمعی" بود. اگرچه متحدان سعی کردند این مشکلات را از طریق اسناد مفهومی در دهه ۱۹۹۰ کاهش دهند، بحث در مورد هدف، تعهدات، استفاده از زور و تقسیم بار ناتو باعث ایجاد شکاف بین دو طرف اقیانوس اطلس شد و گروه‌های فرعی متشکل از اعضای با ملیت مشابه ایجاد کرد. در حالی که ترکیه در این روند از اروپا فاصله گرفت، به دلیل تضاد اولویت‌های امنیتی و سیاست خارجی نتوانست مشارکت نظامی استراتژیک سنتی خود با آمریکا را حفظ کند. اختلافات در روابط ترکیه و آمریکا با جنگ سوریه و پس از کودتا در سال ۲۰۱۶ به اوج خود رسید و ترکیه در برخورد با مسائل نوظهور امنیت ملی احساس کرد که توسط متحدانش رها شده است. تحت حاکمیت حزب عدالت و توسعه که پارادایم غرب‌گرایی کمالیستی را رد می‌کرد و ناتو را بخشی از هویت ترکیه نمی‌دانست، این ائتلاف نیز معنای سنتی خود را در جامعه دفاعی ترکیه از دست داد و به یک سکوی چانه‌زنی سیاسی برای جلوگیری از انزوای ترکیه در امنیت و خارج تبدیل شد. مسائل مربوط به سیاست در حالی که «سیاست وتو» آنکارا ترکیه را از نظر شرکای خود در ناتو مشکل‌تر و متحدی کمتر قابل اعتماد کرد، این به معنای پایان سیاست طولانی‌مدت ترکیه برای کسب امنیت در ازای عضویت قوی و معتبر در ائتلاف بود.

نتیجه‌گیری

به‌باور کارشناسان دفاعی حامی غرب، ترکیه ممکن است در صورت خروج از ناتو با خطرات امنیتی بیشتری روبه‌رو شود، ناتو یک مکانیسم دفاعی جمعی را فراهم می‌کند، به این معنی که اگر یک عضو مورد حمله قرار گیرد، حمله به همه اعضا تلقی می‌شود، ترکیه با خروج از ناتو چتر امنیتی و همکاری با سایر کشورهای عضو را از دست خواهد داد.

نفوذ منطقه‌ای: برخی از نظامیان و چهره‌های امنیتی ترکیه می‌گویند، خروج از ناتو، ممکن است بر نفوذ و روابط منطقه‌ای آنکارا تأثیر بگذارد، عضویت در ناتو به ترکیه این امکان را داده

است که نقش مهمی در امنیت و دیپلماسی منطقه ایفا کند. با تهاجم روسیه به اوکراین در اواخر فوریه ۲۰۲۲، نقش ترکیه در ناتو بار دیگر به موضوع بحث فکری تبدیل شد و بسیاری از ناظران استدلال می‌کنند که احیای قدرت روسیه منجر به بازگشت ترکیه به ائتلاف به عنوان یک عضو خوب خواهد شد. دیگران احتمال وقوع چنین سناریویی را به دلیل دگرگونی سیاسی کشور زیر سوال بردند. این اولین بار نیست که نقش ترکیه در ائتلاف به موضوع بحث تبدیل می‌شود. ترکیه اغلب به عنوان شریک ارزشمند و فداکار ناتو توصیف می‌شود. با این حال، از ابتدای عضویت این کشور، نقش این کشور در ائتلاف بیش از هر کشور عضو دیگری مورد تردید بوده است. این مقاله به دنبال تحلیل روابط ناتو با ترکیه و نقش این کشور در این ائتلاف از منظر تاریخی است. هدف آن درک بحث‌ها در مورد نقش ترکیه در ناتو با تمرکز بر لحظات دگرگونی در روابط است. فرض اصلی این مقاله این است که از ابتدای روند عضویت ترکیه، روابط ترکیه و آمریکا تعیین کننده اصلی روابط ترکیه و ناتو بوده است. نقش، دفاع و هویت ترکیه همواره مورد تردید اعضای اروپایی بوده است. اما این بحث‌ها در مورد ترکیه، تا همین اواخر در دهه ۲۰۱۰، توسط ایالات متحده بر اساس منافع خود هدایت و/یا سرکوب می‌شد. آمریکا حامی اصلی ترکیه در اتحاد علیه مخالفان و انتقاد اروپایی‌ها در ازای پایبندی ترکیه به سیاست‌های آمریکا بود. در حالی که اختلافات بر سر منافع و ارزش‌ها بین ایالات متحده و ترکیه پس از سال ۲۰۱۰ آشکارتر شد، ترکیه نتوانست حمایت اعضای اروپایی ائتلاف را برای پر کردن شکاف ناشی از کاهش حمایت ایالات متحده جلب کند. در واقع، تفاوت‌های بین آنها از مسائل مبتنی بر امنیت به مسائل هویتی گسترده‌تر و عمده‌تر افزایش یافت.

عناصر تاثیرگذار بر روابط ترکیه و ناتو از سال ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳

<ul style="list-style-type: none"> - بودجه نظامی ناتو و آمریکا - روابط نظامی ترکیه و آمریکا - پایگاه اینجریلیک در ترکیه - مبارزه آمریکا با جریان‌های افراطی در خاورمیانه - ترکیه و اسرائیل و... 	روابط ترکیه با آمریکا
<ul style="list-style-type: none"> - مهاجران و اروپا - مواد مخدر و اروپا - اسلام‌گرایی و ترکیه و اروپا - روابط روسیه با اروپا و ترکیه - وجود ترک تبارهای زیاد در کشورهای اروپایی 	روابط ترکیه با اتحادیه اروپا
<ul style="list-style-type: none"> - وابستگی اقتصادی ترکیه به روسیه - توریسم روسیه و اقتصاد ترکیه 	روابط ترکیه با روسیه

- جنگ اوکراین و موضع ترکیه	
- بحران اقتصادی ترکیه و کاهش ارزش پول ملی و تورم - رقابت شدید جریان‌های سیاسی با حزب اردوغان - چالش‌های حقوق بشری و نژادی	چالش‌های داخلی ترکیه
- چالش جریان‌های افراطی همانند داعش و موضع ترکیه - بحران مهاجرت و نقش ترکیه - بحران شکاف‌های مذهبی و قومیتی - بحران کم آبی و....	چالش‌های خاورمیانه

منابع فارسی

- آصف، محمد حسن (۱۳۸۷)، اهداف سیاست خارجی ترکیه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز پس از فروپاشی شوروی، پایان نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه شهید بهشتی
- اسمیت، استیو (۱۳۸۳)، جهانی شدن سیاست، مترجم راه چمنی و دیگران، تهران: ابرار معاصر
- انصاری، جواد (۱۳۷۳)، ترکیه در جستجوی نقشی تازه در منطقه، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه
- اطهری، اسدالله (۱۳۸۰)، ارتش و اسلام گرایان ترکیه، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، شماره ۲۰
- برزگر، کیهان (۱۳۷۸)، پیشینه فعالیت‌های شهری حزب رفاه، فصلنامه مطالعات خاورمیانه؛ شماره ۲
- خیری، اباذر (۱۳۸۴)، بررسی زمینه‌های سیاست ایجاد روابط استراتژیک ترکیه با غرب و پیامدهای آن برای جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی
- داوداوغلو، احمد (۱۳۹۱)، عمق راهبردی، مترجم نژاد ممقانی، تهران: مؤسسه امیرکبیر
- سلامتی، اعظم (۱۳۸۹)، سیاست خارجی اسلام گرایان ترکیه، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی
- قوام، سید عبدالعلی (۱۳۸۵)، اصول سیاست خارجی ایران و سیاست بین‌الملل، تهران: وزارت امور خارجه
- فلاح، رحمت الله (۱۳۹۰)، مبانی رفتاری سیاست خارجی ترکیه در فضای انقلابی جهان عرب، فصلنامه مطالعات راهبردی جهان اسلام، تابستان
- لوییس، برنارد (۱۳۸۶)، گذار به دموکراسی در ترکیه، مترجم: آراز امین ناصری، اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره ۲۳۸-۲۳۷
- لطفیان، سعیده (۱۳۸۶)، ترکیه و خاورمیانه بزرگ، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، تهران: سال ۱۴، شماره دوم، تابستان

- مجید عباسی اشلقی، حسن نقدی نژاد (۱۳۸۵)، چشم انداز عضویت ترکیه در اتحادیه اروپایی، مرکز تحقیقات استراتژیک، معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی، آبان ماه
- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۶)، تحول در نظریه‌های روابط بین‌الملل، تهران: نشر سمت
- نورالدین، محمد (۱۳۸۳)، ترکیه جمهوری سرگردان؛ بررسی روابط دینداران و سکولارها در جامعه ترکیه، تهران: مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه
- یاووز، هاکان (۱۳۹۰)، سکولاریسم و دموکراسی اسلامی در ترکیه، ترجمه احمد عزیزی، نشر نی

English Sources

- Akgun, Mensur, (2011), **The Perception of Turkey in the Middle East**, Economic and Social Studies Foundation
- Kader ,Tchagler (2004), **From The Reins of The Army to The Constraints of Brussels: The Rise of New Turkey**, *Journal of Points of View*, No. 70, November
- Khouli, Muammar Faisel (2010), **Internal Reforms In Turkey**, Doha: Arab Center for Research and Policy Studies
- Paul, Amanda and Seyrek, Demir (2011), **Turkish Foreign Policy and the Arab Spring**, European Policy Center
- Today s Zaman (2011), **Turkey s Exports Outpace Expectations**, Edge Towards 114 Billion in 2010, available at <http://www.todayszaman.com>
- TTN (2011), **Turkey Aiming for Major Growth in Tourist Arrivals**, Volume, No 29.8, available at www.ttnworldwide.com
- www.akparti.org.tr/english/haberler/we-have-no-intention-for-a-war/32060